

Univerzita Pardubice

Fakulta zdravotnických studií

Specifika psychoterapeutických intervencí v podmínkách vězeňské služby

Radka Tkáčiková, DiS.

Bakalářská práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta zdravotnických studií
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radka Tkáčiková**
Osobní číslo: **Z11253**
Studijní program: **B5350 Zdravotně sociální péče**
Studijní obor: **Zdravotně-sociální pracovník**
Název tématu: **Specifika psychoterapeutických intervencí v podmínkách vězeňské služby**
Zadávající katedra: **Katedra porodní asistence a zdravotně sociální práce**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Studium literatury, sběr informací a popis současného stavu řešené problematiky.
2. Stanovení cílů a metodiky práce.
3. Příprava a realizace výzkumného šetření dle stanovené metodiky.
4. Analýza a interpretace získaných dat.
5. Zhodnocení výsledků práce.

Rozsah grafických prací: dle doporučení vedoucího

Rozsah pracovní zprávy: 35 stran

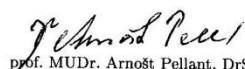
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

1. VYMĚTAL, Jan. Úvod do psychoterapie. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 287 s. ISBN 978-802-4726-670.
2. DRTILOVÁ, Jana. Vzpoua deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana. 2. přeprac. vyd. Praha: Galén, 2006, 327 s. ISBN 978-807-2624-102.
3. Aktivity pro skupinovou psychoterapii. 1. vyd. Editor Dawn Viers. Překlad Klára Borovičková. Praha: Portál, 2011, 261 s. ISBN 978-807-3677-909.
4. KOTTLER, Jeffrey A. a Jon CARLSON. Nezdařená terapie: nejhorší chyby z praxe předních současných psychoterapeutů. 1. vyd. Praha: Portál, 2006, 214 s. ISBN 80-736-7088-7.
5. VODÁČKOVÁ, Daniela. Krizová intervence. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 543 s. ISBN 978-80-262-0212-7.
6. KRATOCHVÍL, Stanislav. Základy psychoterapie. 5. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 383 s. ISBN 80-736-7122-0.
7. NAZARE-AGA, Isabelle. Nenechte sebou manipulovat. 5. vyd. Praha: Portál, 2011, 261 s. ISBN 978-80-7367-925-5.
8. VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. 4. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Milan Novotný**
Katedra informačních technologií

Datum zadání bakalářské práce: **1. října 2012**
Termín odevzdání bakalářské práce: **14. července 2014**

prof. MUDr. Arnošt Pellant, DrSc.
děkan

L.S.

Mgr. Markéta Moravcová
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 17. března 2014

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 7. 7. 2014

.....

Radka Tkáčiková, DiS.

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce, panu Mgr. Milanu Novotnému za vedení mé práce, cenné náměty a připomínky a všestrannou pomoc při jejím zpracování. Dále bych ráda poděkovala mé rodině za velkou podporu během mého studia.

ANOTACE

Bakalářská práce se nazývá „Specifika psychoterapeutických intervencí v podmínkách vězeňské služby.“ Práce je teoreticko-výzkumná. V teoretické části se práce zabývá typem věznic a výkonem trestu odnětí svobody. Dále popisuje programy zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody a psychoterapeutické směry a přístupy. Výzkumná část porovnává aplikaci psychoterapie ve vězeňských a civilních podmínkách.

KLÍČOVÁ SLOVA

vězeňská služba, věznice, trestný čin, odsouzený/pachatel, výkon trestu odnětí svobody, programy zacházení, psychoterapie

TITLE

Specifics of psychotherapeutic interventions in terms the prison service

ANNOTATION

Bachelor thesis is called „Specifics of psychotherapeutic interventions in terms the prison service.“ Bachelor thesis is theoretical research. In the theoretical part of the thesis deals with with type prisons and imprisonment. It also describes treatment programs with offenders in prison and psychotherapeutic approaches and directions. The research part compares the application of psychotherapy in a civilian prison conditions.

KEYWORDS

prison service, prisons, crime, convicted/ offender, imprisonment, treatment programs, psychotherapy

OBSAH	
ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	11
1.1 Úkoly vězeňské služby	11
1.2 Charakteristika vězeňského prostředí	13
1.2.1 Věznice s dohledem	13
1.2.2 Věznice s dozorem	13
1.2.3 Věznice s ostrahou	14
1.2.4 Věznice se zvýšenou ostrahou	14
1.2.5 Věznice pro mladistvé	14
2 ZÁKON O VÝKONU TRESTU	15
2.1 Cíle výkonu trestu odnětí svobody	15
2.2 Osobnost odsouzeného	15
2.2.1 Typy odsouzených za trestné činy	16
2.3 Faktory vedoucí ke kriminálnímu chování	16
2.4 Program zacházení s odsouzenými	16
2.5 Speciálně výchovné aktivity	17
2.5.1 Pracovní aktivity	17
2.5.2 Edukační aktivity	17
2.5.3 Výchovné aktivity	18
2.5.4 Zájmové aktivity	18
2.5.5 Oblast utváření vnějších vztahů	18
3 PSYCHOTERAPIE	19
3.1 Definice psychoterapie	19
3.2 Cíle psychoterapie	19
3.3 Formy psychoterapie	20
3.3.1 Individuální terapie	20
3.3.2 Skupinové terapie	21
3.3.3 Léčebná terapie	21
3.3.4 Rodinná terapie	22
3.4 Prostředky psychoterapie	22

4 PSYCHOTERAPEUTICKÉ SMĚRY A PŘÍSTUPY	23
4.1 Rogersovská psychoterapie	23
4.1.1 Terapeutické změny	23
4.2 Kognitivněbehaviorální psychoterapie.....	24
4.2.1 Terapeutické změny.....	25
4.3 Psychoanalytická psychoterapie.....	25
4.3.1 Terapeutické změny.....	26
4.4 Existenciální analýza a logoterapie	26
4.4.1 Terapeutické změny.....	27
II. VÝZKUMNÁ ČÁST	28
5 METODIKA VÝZKUMU.....	28
5.1 Vymezení problematiky	28
5.2 Vymezení typu studie.....	28
5.3 Vymezení výzkumného vzorku.....	29
5.4 Vymezení metod	29
6 KAZUISTIKA č. 1	30
7 KAZUISTIKA č. 2	34
8 KAZUISTIKA č. 3	37
9 KAZUISTIKA č. 4	40
10 DISKUZE	42
11 ZÁVĚR.....	44
12 POUŽITÁ LITERATURA	45

ÚVOD

Bakalářská práce je věnována tématu „Specifika psychoterapeutických intervencí v podmínkách vězeňské služby.“ Toto téma jsem si vybrala nejen proto, že mi přišlo významné a zajímavé, ale hlavním důvodem byl můj zájem dozvědět se více o způsobu života odsouzených za zdi věznic.

Člověk spáchá trestný čin a dostane se do vězení. Děj, který je tímto pro společnost vyřešen a dále už se o životě ve vězení nemluví. Pro mnoho lidí je to tak pohodlnější. Ale život uvězněním nekončí, s člověka uvnitř se stává odsouzený a začíná pro něj odlišný způsob života, než který vedl na svobodě.

Tato bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. Teoretická část práce je zaměřená na interpretaci Vězeňské služby České republiky a výkonu trestu odnětí svobody. Zaznamenává charakteristiku vězeňského prostředí a rozdělení typů věznic. Dále je v práci popsána osobnost odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody a návazné výchovné programy zacházení s nimi. Nejdůležitějším tématem je zejména podrobný popis psychoterapeutických směrů a přístupů, které směřují k nápravě a léčbě odsouzených.

Výzkumná část porovnává aplikaci psychoterapie ve vězeňských a civilních podmínkách. Je věnována interpretaci výsledků, které vplynuly s pozorování a popisu psychoterapeutických procesů prostřednictvím kazuistik u jednotlivých odsouzených. Dále popisuje speciálně výchovné aktivity, které mají odsouzení začleněné ve svém programu zacházení.

CÍLE PRÁCE

Teoretický cíl:

Cílem teoretické části je seznámení se s vězeňskou službou České republiky, výkonem trestu odnětí svobody a popsání psychoterapeutických směrů a přístupů.

Výzkumný cíl:

Cílem výzkumné části je nalezení a označení specifických mechanismů aplikace psychoterapie ve vězeňských podmínkách v porovnání se standardními psychoterapeutickými strategiemi v civilních podmínkách.

Dílčí cíle:

Popis psychoterapeutického procesu prostřednictvím kazuistiky u jednotlivých odsouzených.
Popis speciálně výchovné aktivity, kterou mají odsouzení zařazenou v programu zacházení.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

„Vězeňská služba České republiky je zřízena podle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů a je podřízena Ministerstvu spravedlnosti ČR.

Vězeňská služba České republiky zajišťuje výkon vazby a zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody a ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Řídí ji generální ředitel Vězeňské služby, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby. Generální ředitelství zabezpečuje plnění společných úkolů ostatních organizačních jednotek, které metodicky řídí a kontroluje. V čele vazebních věznic, věznic, ústavů pro výkon zabezpečovací detence, Středního odborného učiliště a Akademie Vězeňské služby jsou ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel.“ (Zákon č. 555/1992 Sb., §1)

1.1 Úkoly vězeňské služby

Vězeňská služba

- a) „spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,*
- b) spravuje a střeží ústavy pro výkon zabezpečovací detence,*
- c) střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody a eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, a to bezprostředně po ukončení výkonu vazby, zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody,*

- d) prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,*
- e) provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,*
- f) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,*
- g) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,*
- h) provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,*
- i) vede evidenci osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,*
- j) plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána,*
- k) zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby (dále jen "příslušníci") a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Akademie Vězeňské služby, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště,*
- l) poskytuje zdravotní služby ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu zabezpečovací detence a osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní služby u mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb,*
- m) prošetřuje vlastními pověřenými orgány 2), (dále jen "pověřené orgány Vězeňské služby") trestné činy osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence; ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců zařazených k výkonu práce ve Vězeňské službě spáchané při výkonu služby nebo při plnění pracovních úkolů.“*
- (Zákon č. 555/2003 Sb., §2)

1.2 Charakteristika vězeňského prostředí

V České republice umisťujeme pachatele podle závažnosti jejich přestupku do čtyř různých typů věznic a to s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

1.2.1 Věznice s dohledem

V tomto typu věznic se odsouzení pohybují bez omezení. Odsouzení mají možnost pracovat většinou na místech mimo vězeňské prostředí, kontrolu nad jejich prací vykonávají vychovatelé a to minimálně jednou za týden. V době, kdy odsouzený nepracuje má možnost volného pohybu mimo vězeňské prostředí a to na výchovných, kulturních a sportovních akcích, popřípadě bohoslužbách. Také k docházení do zdravotnického nebo rehabilitačního zařízení. Ve věznici s dohledem nalezneme odsouzené většinou za nedbalostní trestný čin, kteří dosud nespáchali trestný čin s úmyslem.

Návštěvy odsouzených probíhají bez dozoru zaměstnance. Ve spojitosti s návštěvami má ředitel věznice možnost jednou za dva týdny udělit odsouzenému opustit věznici, za účelem návštěvy, ale pouze na dobu 24 hodin. (Zákon č. 169/1999 Sb., §51)

1.2.2 Věznice s dozorem

V tomto zařízení se odsouzení pohybují pod určitým dozorem zaměstnance věznice. Odsouzení vykonávají práci v zařízeních mimo vězeňskou službu a dohlíží na ně ředitel, popřípadě určitý zaměstnanec věznice a to minimálně jednou za hodinu. V tomto typu věznic se nacházejí odsouzení, kteří spáchali nedbalostní trestný čin a kteří již byli v minulosti ve věznici za úmyslný trestný čin.

Návštěvy zde probíhají stejně jako v již zmíněné věznici s dohledem. O návštěvách odsouzených rozhoduje opět ředitel, ale pouze jednou za měsíc a nejdéle na 24 hodin. (Zákon č. 169/1999 Sb., §52)

1.2.3 Věznice s ostrahou

V místech věznice s ostrahou jsou odsouzení nepřetržitě pod dozorem určitého zaměstnance věznice. Odsouzený má možnost pracovního zapojení, ale jen na střežené pracovní pozici, většinou uvnitř věznice. Někteří odsouzení mohou pracovat i mimo vězeňskou službu, pouze ale pod dohledem zaměstnance věznice a to každých 45 minut. *„Ve věznici s ostrahou jsou odsouzení, kteří spáchali úmyslný trestný čin, jestliže byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na dobu vyšší než 3 roky nebo v případě, že již byli v minulosti ve výkonu trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin a není důvod pro jejich umístění do věznice se zvýšenou ostrahou.“* (Zákon č. 169/1999 Sb., §53)

Návštěva odsouzeného se provádí pod dozorem zaměstnance věznice. Návštěvy dále mohou probíhat jednou za dva měsíce na 24 hodin opět po schválení ředitelem věznice. (Zákon č. 169/1999 Sb., §53)

1.2.4 Věznice se zvýšenou ostrahou

Zde se nacházejí odsouzení, stejně jako v předchozí kapitole, nepřetržitě pod dozorem určitých zaměstnanců věznice. Odsouzení mohou pracovat jen uvnitř věznice nebo pouze ve svých celách pod dohledem ředitele a zaměstnanců věznice. Dohled probíhá většinou v intervalu 30 minut. Odsouzení se nemohou svobodně pohybovat po vězeňském prostředí. *„Do věznice se zvýšenou ostrahou jsou umísťováni odsouzení na doživotí, nebezpeční recidivisté, osoby s trestem odnětí svobody na dobu nejméně 8 let nebo odsouzení za úmyslný trestný čin, kteří v posledních pěti letech uprchli z výkonu trestu odnětí svobody nebo vazby.“*

Návštěvy jsou možné jen za dozoru příslušníků věznice. (Zákon č. 169/1999 Sb., §54)

1.2.5 Věznice pro mladistvé

Kromě typů věznic uvedených výše se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé. Ve věznicích pro mladistvé není rozdělení stejné, ale je zde položen důraz na působení odloučení od lidí a společnosti. Upřednostňuje se zde individuální způsob zacházení pro každého odsouzeného. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., §82-§86)

2 ZÁKON O VÝKONU TRESTU

„Zákon č. 169/1999 Sb., upravuje výkon trestu odnětí svobody ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic. Výkonem trestu se sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v zákoně. Trest může být vykonán jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody, tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.“ (Zákon č. 169/1999 Sb., §1)

Záměrem trestu je hájit společenství před pachateli, kteří spáchají trestný čin. A díky tomu se snaží znemožnit odsouzenému v následujícím páčání trestného činu. Popřípadě vychovává odsouzeného ke spořádanému způsobu života. Tímto výkonem trestu by neměla být pokořena důstojnost člověka. (Zákon č. 169/1999 Sb., §1)

2.1 Cíle výkonu trestu odnětí svobody

Dle všeobecného vymezení je trest odnětí svobody považován jako omezení, ztráta, škoda, újma nebo bolest, díky které se mohou zákonné osoby dožadovat etických, společenských popřípadě právních norem v určitém společenství. Celkovým významem trestu odnětí svobody je zlepšení a ochrana společnosti nebo odstranění narušeného společenství. (Fischer, 2006, s. 116-144)

Pokud se člověk dopustí trestného činu, musí mu být uložen trest odnětí svobody, který vznikne formou tří činitelů. A to buď motivovaným pachatelem, snadno dosažitelným objektem nebo případnými příhodnými okolnostmi. (Vágnerová, 2004, s. 808-872)

2.2 Osobnost odsouzeného

Přijetím do věznice je člověku určena role odsouzeného a tím i uskutečňování jeho práv a povinností. Je podroben vstupním vyšetřením a je mu stanovena diagnóza.

2.2.1 Typy odsouzených za trestné činy

Odsouzený, který spáchal trestný čin poprvé, neopakující se s následkem pocitu viny. Dále odsouzený, jehož trestný čin odnětí svobody je následkem psychické, duševní nebo mentální poruchy, který nedokáže rozpoznat závažnost svého chování a orientaci v určité situaci. Také odsouzený s emočně nestabilním nebo impulzivním chováním, který se nedokáže dobře začlenit do společnosti. A poté deviantní odsouzený, jehož odchylné a nepřiměřené chování narušuje z velké míry společnost. Často se může jednat o jedince, který mohl být zanedbáván ve výchově a který mohl v minulosti citově strádat. (Vágnerová, 2004, s. 813-872)

V současnosti nemůžeme přesně určit, co na osobnost působí více. Zda se jedná o genetický vliv nebo o vliv prostředí, ve kterém dotyčný žije. Zločiny rodičů mohou zvyšovat nebezpečí vzniku stejného chování u svých dětí, jak už díky špatnému zvládnutí obtížných situací, agrese a impulzivity, tak i v souvislosti se špatnou sociální situací v rodině a mezi vrstevníky. (Vágnerová, 2004, s. 809-872)

2.3 Faktory vedoucí ke kriminálnímu chování

Lze je rozdělit na vnitřní a vnější faktory, které vedou ke kriminálnímu chování. Do vnitřních zařazujeme dědičnost, vrozené osobnostní dispozice, pohlaví, věk, inteligenci, syndrom hyperaktivity a také syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

Do vnějších faktorů zařazujeme především vlivy rodinného prostředí, školy, médií, přátel, vrstevníků, etniky i návykových látek. (Vágnerová, 2004, s. 30)

2.4 Program zacházení s odsouzenými

Program zacházení s odsouzenými je vytvořen díky celkové zprávě o odsouzeném, délce jeho trestu a komplexní charakteristice osobnosti. Na vytvoření zprávy se podílí pedagog, psycholog, lékař a popřípadě i duchovní. Záměrem celého programu je konkrétně stanovit cíle a metody, které budou působit na resocializaci odsouzeného. Celkovou zprávu musí nakonec také podepsat a potvrdit sám odsouzený. (Vágnerová, 2004, s. 818-828)

2.5 Speciálně výchovné aktivity

Přehledné vyhodnocení nejen pracovních, ale také i několika následujících aktivit odsouzených ve věznicích nejsou obvykle zcela dostupné. Programy zacházení jsou většinou rozčleněny do několika aktivit, jako např.: pracovní, edukační, výchovné a zájmové aktivity. (Hála, 2006, s. 124)

2.5.1 Pracovní aktivity

Záměrem pracovní aktivity je zvláště vytváření a rozvíjení, ale také uchování pracovních návyků u odsouzených, kteří pracovali již před výkonem trestu. Smysluplná a dobře vedená uspořádaná práce rozšiřuje pracovní návyky, se kterými také souvisejí osobnostní rysy a vlastnosti odsouzeného. Takto vedená práce formuje v potřebném směru vztah odsouzeného člověka nejen k jeho práci, ale i k uspokojování jeho životních potřeb a zájmů. (Hála, 2006, s. 124.)

2.5.2 Edukační aktivity

Edukační tedy vzdělávací aktivity jsou ve výkonu trestu pro odsouzené významné. V období ve výkonu trestu má odsouzený právo na vzdělání. Záměrem výkonu trestu je opatrovat a hájit společnost před pachateli, kteří se dopustili trestného činu a také znemožnění v jeho příštím páchání trestného činu a především výchova k vedení spořádaného a slušného života. (Černíková, 2005, s. 88)

Výchova a vzdělávání je důležitou složkou ve vězeňském řádu, odsouzený ovšem musí nejen u pracovních aktivit, tak i u vzdělávacích aktivit dostávat finanční ohodnocení. V každém vězeňském prostředí by měla být umístěna knihovna s dostatkem knih a ostatních medií. Vzdělávání obstarává středisko pro vzdělávání ve věznicích. (Černíková, 2005, s. 88)

2.5.3 Výchovné aktivity

Speciálně výchovné aktivity jsou individuální nebo skupinové psychologické a pedagogické programy, které mají vliv na odsouzeného. Odsouzený ve vězení nepřijde jen o vlastní roly ve společnosti, ale také ztratí nabitě znalosti, poznatky a zvyky. Je tedy nutné pracovat s odsouzenými na úspěšné resocializaci a to s pomocí terapeutických a výchovných programů zaměřených na nezaměstnanost, pohyb a zvládání vlastní agresivity. (Vágnerová, 2004, s. 818-828)

2.5.4 Zájmové aktivity

Zákon ve vězeňském prostředí zahrnuje především ochranu zdravotního stavu odsouzených. Péče o tělesné, psychické i duševní zdraví vězňů je naplněna díky zájmovým, sportovním, edukačním a kulturním spolkům. Především u vězňů, kteří jsou nezaměstnaní, je důležitým bodem pracovní aktivita v jejich volném čase. Zájmové aktivity zahrnují nejrozmanitější podoby nejen pro jednotlivce, ale také i pro skupinu odsouzených. Všechny tyto aktivity jsou organizované určitým zaměstnancem věznice, který má odborné vzdělání a může tak plně rozšířit u odsouzených jejich znalosti, obratnosti, schopnosti pro vyplnění celého významu trestu odnětí svobody. (Černíková, 2005, s. 87)

2.5.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Vnější vztahy se zaměřují na vytvoření a posílení sociálních vztahů mezi odsouzeným a jeho rodinou nebo partnerem. Uchovávaní a rozvíjení těchto vztahů je důležité hlavně na psychiku ve vězení a poté i na svobodě. Tento program je každé dva měsíce vyhodnocen vychovatelem věznice. Náleží sem také způsob návštěv a kontaktů a komunikace s lidmi. (Černíková, 2005, s. 87)

3 PSYCHOTERAPIE

3.1 Definice psychoterapie

Psychoterapie je nejvíce považována nejen za léčbu, ale i rehabilitaci různých poruch zdraví. Uskutečňuje se psychologickými prostředky, tedy prostředky komunikační a vztahové povahy. Psychoterapie prezentuje specifický druh psychologické intervence, která působí na duševní život, chování člověka, jeho osobní vztahy i tělesné procesy takovým způsobem, který usnadňuje vyvolání žádoucích změn nebo tyto změny přímo vyvolá. Tímto způsobem napomáhá k uzdravení, znesnadňuje počátek a vývoj poruchy zdraví. Vlastní psychoterapie se vyvíjí jako úmyslné, vědomé, strukturované a vědecky podložené vzájemné působení mezi terapeutem a pacientem. (Vymětal a kol., 2004, s. 20)

Během psychoterapeutického procesu se postupně odstraňuje omezení a snižují se zdravotní těžkosti, které pacientovi brání v jeho běžném životě. Jedinec se tak učí žít jiným způsobem, než dosud. Psychoterapií často rozšiřujeme a prohlubujeme sebezpoznání, díky kterému zvyšujeme kvalitu pacientova života. (Vymětal a kol., 2004, s. 20)

Psychoterapie je výjimečná psychologická péče poskytována lidem, kteří ji potřebují. Tedy lidem, kteří jsou vnitřně nestabilní, nebo jim tato nestabilita hrozí. (Vymětal, 2010, s. 9)

3.2 Cíle psychoterapie

Cíle psychoterapie se odlišují, podle metody užití psychoterapie. Dále podle jednotlivých psychoterapeutických přístupů, škol a také podle povahy problému. Všeobecně lze říci, že cílem psychoterapie je změna v osobnosti a organismu pacienta, ale i změna v chování a sociálních vztazích. Cíl by měl být tedy předem jasně určený, logicky odůvodněný a průběžně kontrolovaný. Je také důležité zdůraznit, že ne vždy jsou výsledky psychoterapie účinné a ne vždy se překrývají s cíli. (Vymětal a kol., 2004, s. 42)

3.3 Formy psychoterapie

Formy psychoterapie rozdělujeme hlavně z hlediska prostředí, ve kterém probíhají, ale také podle toho, kdo je objektem, zda je to jedinec, nebo systém, tedy rodina. Významným aspektem k rozlišení terapie je léčba, a to kauzální nebo symptomatická. (Vymětal a kol., 2004, s. 65)

V psychoterapii se mohou objevit dva základní případy. První případ, kdy je středem našeho zájmu jedinec, který přišel s těžkými obtížemi. Druhý případ, je určitý systém, tedy rodina, jejíž vztahy a funkčnost jsou narušeny. Občas může být výhodné a užitečné propojit terapii jedince i systému. S touto terapií se setkáváme obzvláště tam, kde se pacient léčí pro onemocnění, které nemůže v dané situaci chápat, ale má výrazný vliv na situaci v jeho okolí. Stejně výhodné může být kombinování terapií jedince a systému tam, kde došlo k výhodám systému na poruchy, které se psychoterapie snaží odstranit. Způsob léčby psychoterapie se může vyvíjet několika formami a to jako individuální, skupinová, léčebná a rodinná. (Vymětal a kol., 2004, s. 67)

3.3.1 Individuální terapie

Může být označována také jako dyadická terapie, protože se jí mohou účastnit jen dvě osoby, a to terapeut a jeho klient. Individuální terapie je brána jako nejrozšířenější. Mezi oběma těmito členy dyády se může vyvinout dost intenzivní vztah, rozvíjející se díky vlivu chování psychoterapeuta, jeho osobnosti, teoretických znalostí a také způsobu práce s klientem.

Pro terapeuta a vydařený průběh léčby je nejdůležitější způsob jeho chování, jeho osobnost, jelikož celý proces kontroluje a řídí. (Vymětal, 2010, s. 75)

Individuální terapie je nejčastěji volena tam, kde není úplně jasná souvislost mezi stavem pacienta a situací v jeho rodině. Dále také tehdy, jestliže pacient souhlasí, nebo jeho rodina spolupráci odmítá. (Vymětal a kol., 2004, str. 68)

Individuální psychoterapie je formována hlavně vzájemným působením, komunikační výměnou a ovlivňováním, kdy hlavní úlohu a odpovědnost určuje terapeut. V oblasti individuální psychoterapie se pracuje s obrazy, slovy nebo akcí. (Vymětal, 2010, s. 76)

3.3.2 Skupinové terapie

Skupinovou psychoterapii je možné rozdělit na dva základní typy. Prvním typem je uměle vytvořená skupina, nebo přirozená skupina, v které je základním prvkem klient i mimo situaci terapie. Druhým typem jsou skupiny, které jsou uměle utvořeny z pacientů, kteří se navzájem vůbec neznají. Tyto skupiny mohou být homogenní, dle věku, zdravotních, ale i jiných těžkostí, ale i naopak heterogenní. Setkáváme se s utvořenými skupinami pacientů, které mají stejné pohlaví, nebo naopak skupinami pacientů, které jsou tvořeny muži i ženami. Nejčastěji se setkáváme s psychoterapeutickými skupinami, při kterých se používají interakce všech členů skupiny mezi sebou, jelikož terapeuti jsou zpravidla dva, nejčastěji žena a muž. (Vymětal, 2010, s. 77)

Skupiny jsou specializované na probíhající děje ve skupině, kdy hovoříme k určitému tématu, jako je například vztah v rodině nebo na pracovišti. Občas se setkáváme i se skupinami biografickými, které probírají životopisy pacientů, přihlížíme na vlivy, které utvářely jejich osobnostní vztahy. (Vymětal, 2010, s. 77)

Dalším aspektem mohou být skupiny uzavřené, ve kterých prožívají celý léčebný proces stejní lidé. Naopak otevřené skupiny, v té jsou pacienti postupně ze skupiny propouštěni a přijímáni jiní. Tato skupina je trvalá, pouze její členové se čas od času vymění. (Vymětal, 2010, s. 77)

Členové skupiny spolu mohou zároveň soucítit, polichotit si i motivovat jeden druhého. Členství v terapeutické skupině je také spojeno s vnímáním vyšší kvality života všech zúčastněných. Skupinová terapie je považována za terapeutický přístup z toho důvodu, že umožňuje najednou léčit větší množství klientů s menšími náklady. (Viers et al, 2011, s. 19)

3.3.3 Léčebná terapie

Léčebná terapie je léčebně-rehabilitační systém, který je orientován na člověka a na jeho psychosociální i biologickou složku. Léčba se odehrává v oblasti specifické organizace zdravotnického zařízení, jako jsou psychosomatické kliniky či psychiatrické oddělení. Postup této organizace umožňuje změnu ve vztazích mezi pacienty a zdravotnickým personálem.

Není třeba zdůrazňovat, že je tento způsob práce pro personál velmi náročný. (Vymětal, 2010, str. 79)

Léčebná terapie je komplexní. V psychoterapeutické části převládají skupinové aktivity, ve kterých se vyvíjí psychoterapeutická práce, včetně nacvičování příhodného interdisciplinárního jednání. (Vymětal, 2010, str. 80)

Tato léčebná společnost je často nazývána pojmem komunita. (Vymětal a kol., 2004, str. 71)

3.3.4 Rodinná terapie

Mezi rodinnými terapeuty je obvyklé přesvědčení, že to, jak se jedinec projevuje, je díky narušeným vztahům v rodině. Rodinná terapie má odlišný smysl v souboru terapeutického úsilí, které se váže na daný cíl. Příznačné pojetí rodinné terapie uplatňuje návštěvu s terapeutem všech členů rodiny, kteří žijí pohromadě. Mluvíme tedy o tzv. společné rodinné terapii. (Vymětal a kol., 2004, s. 72)

Když terapeut pracuje zvláště s jednotlivci z rodiny nebo kombinuje setkání společná, jedná se o rodinnou terapii. Při této terapii může pracovat více terapeutů, kteří jsou ve vzájemném kontaktu buď s jedním, nebo více členy rodiny. (Vymětal a kol., 2004, s. 73)

3.4 Prostředky psychoterapie

Prostředkem psychoterapie je psychoterapeutický vztah a jeho uspořádání v terapii, rozhovoru, imaginaci, učení, sugesci a expresivní postupy. Prostředky psychoterapie mohou být rozděleny na verbální, jako jsou rozhovor a sugesce nebo prostředky nonverbální, kde může být zařazena imaginace, relaxace, uspořádání terapeutické situace. (Vymětal a kol., 2004, s. 74)

4 PSYCHOTERAPEUTICKÉ SMĚRY A PŘÍSTUPY

4.1 Rogersovská psychoterapie

Je to psychoterapeutický směr někdy nazývaný také jako nedirektivní forma psychoterapie, tedy terapie, která je řízena klientem. (Vymětal, 2010, s. 41)

„Přístup zaměřený na člověka, který rozpracoval Carl Rogers, je zařazován do hnutí humanistické psychologie. Rogers spolu s dalšími psychology stál u zrodu tohoto hnutí, označeného A. Maslowem jako třetí cesta nebo vlna v americké psychologii.“ (Siffelová, 2010, s. 15)

Carl Rogers zformuloval stanoviska terapeuta, která jsou důležitá pro úspěšný proces terapie. Shoda tedy opravdovost, je také nazývána jako autenticita a harmonie v chování i prožívání. Základem terapie je prožitek a zkušenost samotného terapeuta, jedná skutečně, reálně a bez přetvářky. Vše je založeno na důvěře i respektu pacienta. (Kratochvíl, 2006, s. 55)

Akceptace znamená přijetí klienta jako člověka s určitým uznáním, důvěrou a bez ohledu na jeho bezprostřední chování. Sám klient je realitou prožíváním svého života. Hlavním symbolem vnímáním pocitů a životních dějů, je vztah s ostatními lidmi, který určuje růst duševního zdraví a celkového pohledu na svět. (Nykl, 2004, s. 35)

Empatické porozumění pacientů a jejich osobnímu výzkumu terapeutem musíme rozeznávat mezi empatickým pochopením a úsilím. Porozumění, kdy jsme schopni soucítit s klientem. (Nykl, 2004, s. 37)

Střed osobnosti je tvořen tzv. „Já“, které si člověk buduje po celý život. Nejdůležitější je tedy to, jak hodnotí sám sebe. (Vymětal a kol., 2004, s. 41)

4.1.1 Terapeutické změny

Carl Rogers rozčlenil postup terapie na sedm stádií, při kterých se klient mění.

V prvním stádiu má klient své názory na sebe i na svět. Nevyhledává změny, komunikace probíhá převážně na vnějším podkladě, většinou není motivován, aby se účastnil terapie, nechce hovořit a je velmi pasivní.

Ve druhém stádiu klient hovoří jen o neosobních věcech, názory předkládá jako fakta.

Ve třetím stádiu klient začíná být uvolněný, někdy mluví o svých pocitech, které ale vyplývají spíše z minulosti. Ještě není schopen uznávat cizí názory.

Čtvrté stádium klient začíná mluvit o vlastních současných pocitech. Začíná se projevovat vlastní zodpovědnost za určité problémy. Stále ale nevnímá a neuznává skutečnosti.

V pátém stádiu je klient schopen prožívat pocity, kterých dříve nebyl schopen. Má strach, ale žádá být sám sebou.

Šesté stádium, zde dochází k nejvýznamnějším změnám v prožitku. Je schopen upravit názory a principy, které ho do té doby ovládaly. Je schopen komunikovat s okolím.

Sedmé stádium je konečné, klient je schopný vnímat sám sebe i okolní prostředí, toto stádium označujeme jako konečné, kdy klient začne naplno fungovat. (Vymětal a kol., 2004, s. 214)

Pro Rogersovskou psychoterapii jsou určeny terapie individuální nebo skupinové. Individuální terapie je rozdělena do 5 – 40 rozhovorů po jedné hodině týdně. Po této době může dosáhnout zlepšení nebo může dojít k částečným změnám v životě klienta. Skupinová terapie probíhá také jednou týdně po dvou hodinách. Cílem Rogersovského procesu je zdravý a schopný klient. (Vymětal, 2010, s. 42)

4.2 Kognitivněbehaviorální psychoterapie

„Kognitivně behaviorální psychoterapie odpovídá poslednímu stádiu vývoje behaviorální psychoterapie, vycházejí z teoretické psychologie a šířící se převážně z amerických univerzit. Zdůrazňuje, že pro lidské jednání je nejdůležitější vnímání určité skutečnosti a souvislosti, teprve pak následuje hodnocení, prožívání, rozhodování a chování. Kognitivní terapii nezahrnuje pouze myšlenky, ale také všechny způsoby, pomocí kterých se orientují, poznávají, tedy i vybírají a hodnotím informace, jimž přisuzují určitý význam.“ (Vymětal, 2004, s. 48)

V této terapii se pracuje nejvíce s představou, prožitkem a vzpomínkou. Hlavním cílem je sebekontrola. Terapie spočívá k přecvičení narušeného chování a postojů. Jde o manipulaci, se kterou bude klient souhlasit. (Vymětal, 2004, s. 48)

4.2.1 Terapeutické změny

Nejprve je před terapií nutnost indikovat klienta, díky diagnostickému vyšetření. Při procesu je terapeut empatický a dodává odvalu a naději ke zlepšení stavu klienta. Během celé terapie by se postupem času měl změnit negativní postoj klienta na pozitivní. Člověk musí převzít pozitivní vztah, tak aby pozitivní následky chování zesilovaly osobnost. (Vymětal, 2004, s. 49-50)

Praško a Možný (2007) charakterizují tři důležité způsoby chování a to podmiňování, pozornost a přesvědčení klienta. Důležitou domněnkou k dosažení pozitivní změny je nejprve stanovit a analyzovat chování. Dále zajistit iniciativu, která je pro klienta přívětivá, žádaná, která pro něho bude motivující v opakování tohoto chování. Posledním způsobem je přesvědčení a hlavně posilování opakujícího se chování. Je dobré posilovat chování pochvalou, žetony, sladkostmi. (Praško, Možný, Šlepecký, 2007, s. 182)

4.3 Psychoanalytická psychoterapie

Psychoanalytickou psychoterapii orientujeme k nejvýznamnějším směrům, jejichž tvůrcem je Sigmund Freud (1856 – 1939). (Kratochvíl, 2006, s. 20)

„Psychoanalytickou psychoterapii řadíme do hnutí hlubinné psychoterapie. V současné době je tvořena širším proudem zahrnujícím řadou přístupů, jejímiž autory jsou výraznější osobnosti, které mají klasický psychoanalytický výcvik a jsou psychoanalyticky zřetelně ovlivněny. Za mnohé jmenujeme Američany a to psychiatra H.Kohuta (1913 – 1981) a psychiatra O.Kernberga (1928).“ (Vymětal, 2004, s. 53)

Psychoanalytická psychoterapie čerpá z psychoanalýzy a užívá metod interpretace snů, přenosu a analýz odporu. Terapeut musí odhalit konflikt a motivovat klienta. (Kratochvíl, 2006, s. 195)

Psychoanalytická psychoterapie má celou škálu směrů. Mezi nejdůležitější můžeme zařadit krátkodobou psychoanalytickou terapii, která se nazývá fokální. Používá se u osob v duševní krizi. Terapie setrvává několik hodin a to individuální formou. Terapeut nejprve musí zjistit nejzávažnější konflikt, který se v následujících hodinách upřesní a začne řešit. Více populární a rozšířená je středně až dlouhodobá terapie. Terapie bývá jednou až dvakrát týdně a může trvat několik měsíců, ale i let. Terapeut pracuje na principu vzpomínek klienta a pokouší se rekonstruovat určitá období z jeho života nebo i dětství. Terapeut zde pracuje jako expert, který aktivně pracuje a vede klienta ke kladnému vztahu k léčbě. (Vymětal, 2004, s. 54)

4.3.1 Terapeutické změny

V léčbě se opíráme o aktivní zapojení starých nevyřešených událostí, problémů a konfliktů. Ve vývoji odhalování konfliktů umožňujeme klientovi, aby se s nimi postupně vyrovnal kvalitněji, než když se s touto situací setkal poprvé. Psychoanalytická léčba uskutečňuje možnosti k získání nových zkušeností a postojů. Klient začne otevřeně mluvit o všem, co se děje a poté prožívat pocity z nepříznivých situací. (Vymětal a kol., 2010, s. 239-240)

Celý proces se zaměřuje hlavně na práci a symptomy klienta. Dnešní psychoanalytická psychoterapie působí na aktivní snahu dávných situací. Poskytuje možnost k tomu, aby klient díky pomoci terapeuta objevil nové východisko. Zde musí klient hovořit o všem, co mu přijde na mysl, díky těmto informacím se terapeut lépe orientuje. Interpretace slučuje minulost se současností. Terapeut díky interpretaci klientovi pomáhá v jeho duševní sféře a prožitcích. Propracování vede postupně k přijetí nové situace, smíření se se ztracením psychické skutečnosti. (Vymětal a kol., 2010, s. 241-250)

Konstrukce je součástí klientova prožívání života a dětství, na které si klient nevzpomíná, díky tomu je možné vytvořit vlastní příběh. Tyto rekonstrukce mohou být velmi nápomocné pro klienta a znovuvytvoření jeho vlastní reality. (Vymětal a kol., 2010, s. 251)

4.4 Existenciální analýza a logoterapie

Logoterapie je přístupem, který se zaměřuje na duchovní hledisko lidského bytí. Duchovní hledisko se projevuje v životě osob jako odpovědnost a jednání v životních situacích.

Představitelem tohoto přístupu je lékař z Vídně V. E. Frankl (1905 – 1997), který se věnoval převážně otázce smyslu života a to již od mládí. Existenciální analýza je pro Frankla náhledem do nitra člověka. Logoterapie je přístup vedený zvenčí každodenního života. (Vymětal a kol., 2004, s. 255)

V terapii tedy dochází nejen k uspokojování fyzické a psychické stránky, ale také stránky duchovní. Základem fyzického bytí člověka je jeho život. Pokud nejsou uspokojovány jeho základní potřeby, dochází k nevyrovnanosti a nerovnováze. Základem psychického bytí je prožívání. Dochází k řízení sebe a okolního světa, ovládá porozumění, city, učení a myšlenky. Základem duchovního bytí je vůle. Je důležité žít vlastní život smysluplně a nalézt vlastní smysl života. (Vymětal a kol., 2004, s. 256-257)

4.4.1 Terapeutické změny

Základem je pozorování a rozhovor, které jsou orientované na popírání dějů, zkušeností a postojů v životě. Také dotazník, který je použit zvláště při léčbě fobií, depresí, dalších funkčních poruch a drogových závislostí. (Frankl, 2006, s. 204-205)

Hlavní změna a defekt fyziologické i psychické stránky člověka je frustrace z poruchy životního jednání, rozhodování a vztahů. Cílem léčby je zlepšení života a lidského zdraví tam, kde je porucha jedné ze základních potřeb člověka a změna postoje k určitým problémům. (Vymětal a kol., 2004, s. 261-263)

Hlavní léčebnou změnou je zpočátku sféra duchovní svobodné vůle. Námětem logoterapie je postoj člověka ke světu, k životu a hlavně k sobě samému. Záměrem logoterapie není pomoc pro člověka, ale aby sám našel nový životní směr v určitém významu, který je pro něho přijatelný. Nejprve se začne přeměnou v duchovním okruhu člověka. (Vymětal a kol., 2004, s. 260)

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

5 METODIKA VÝZKUMU

Cílem výzkumu je nalezení a označení specifických mechanismů aplikace psychoterapie ve vězeňských podmínkách v porovnání se standardními psychoterapeutickými strategiemi v civilních podmínkách. Cílem je tedy porovnání toho, zda má psychoterapie ve vězeňských podmínkách nějaké specifické zvláštnosti, které se v civilních podmínkách nevyskytují.

Dále jsme si stanovily dílčí cíl a to popsat prostřednictvím kazuistiky psychoterapeutický. Proces, sledovaný u jednotlivých odsouzených, kteří mají tuto speciálně výchovnou aktivitu zařazenou v programu zacházení.

5.1 Vymezení problematiky

Výzkum byl prováděn formou pozorování v přímém psychoterapeutickém procesu, kdy zkoumající byl plnohodnotně začleněn do psychoterapeutického procesu jako oficiální spoluaktér. Jako zdroj porovnávacího materiálu byla použita zpětnovazební analýza psychoterapeutického procesu bezprostředně po jeho průběhu. Zápis této zpětné vazby byl použit pro porovnání s teoretickými poznatky v civilním psychoterapeutickém procesu.

5.2 Vymezení typu studie

Kvalitativní výzkum se zabývá kontaktem s jedincem nebo skupinou jedinců prostřednictvím dlouhodobého a intenzivního sledování. Druhy dat v kvalitativním výzkumu obsahují rozhovory, pozorování, komentáře, poznámky, dokumenty atd. (Hendl, 2012, s. 49)

„Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své denní aktivity a interakce.“
(Hendl, 2012, s. 50)

5.3 Vymezení výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek byl sestaven s podrobné kazuistické analýzy čtyř respondentů. Všichni respondenti byly vybrání z oddělení mladistvých odsouzených, a všichni odsouzení byli soudně trestáni za násilné trestné činy. Všichni respondenti se pohybovali ve věkovém rozmezí od 15 do 17 let. Tři respondenti ze čtyř měly v minulosti nařízenou ústavní výchovu.

5.4 Vymezení metod

Výzkum byl prováděn metodou přímého pozorování v psychoterapeutickém procesu a následným srovnáním dvou kvalitativních veličin a to psychoterapeutického procesu ve vězení a psychoterapeutického procesu zaznamenaném v civilním prostředí.

6 KAZUISTIKA č. 1

Odsouzený M.B., věk 15 let, trestný čin vražda

M.B. vyrůstal v úplné rodině s otcem i matkou. Rodina vykazuje dle výsledků šetření sociálního kurátora poměrně vysokou socioekonomickou úroveň. Otec je podnikatel, s poměrně vysokými příjmy. Matka je částečně zaměstnána u manžela ve firmě a částečně v domácnosti. M.B. vyrůstal do 6 let bez sourozence, poté se mu narodila sestra. M.B. byl rodiči protěžován a v průběhu výchovy mu bylo vytvořeno nezdravé sebevědomí, které u něj později vyústilo v pocity nadřazenosti vůči svým vrstevníkům ve škole i v ostatních zájmových aktivitách. Svou nadřazenost dával najevo tím, že se prezentoval nákladnými hmotnými věcmi a arogantním chováním vůči ekonomicky slabším vrstevníkům i vůči dospělým. V rodinném kruhu zastával pozici premianta. Jeho životní situace se výrazně začala měnit v období nástupu jeho sestry na základní školu tedy i jeho nástupu do puberty. V tomto období se výrazně změnila jeho sociální pozice v rodině, kdy přední místo zaujala jeho sestra. Tento zvrát spolu s nástupem období puberty vedl k velmi prudkému vzbouření, které měly charakter upoutávání pozornosti a nezralého způsobu projevovat nadřazenost. V tomto období se u něj začaly vyskytovat výrazné potíže s nerespektováním pedagogického sboru na škole, kterou navštěvoval a první potíže s alkoholem a zneužívání marihuany. V tomto období také došlo k výraznému emočnímu příklonu matky k jeho mladší dceři, která mu byla dávana za příklad pro své úspěchy a kázeňskou přizpůsobivost ve škole. V daném období, jeho 14 letech zažil rovněž traumatickou událost, kdy našel svého strýce utopeného v místním rybníku. Pro tuto skutečnost byl terapeuticky zachycen pro případnou terapii posttraumatické stresové poruchy. Dle subjektivních výpovědí po terapeutických sezeních již ve výkonu trestu se uvádí, že se v tomto období jeho vztah k sestře výrazně zhoršil. Dle výpovědí rodičů však M.B. projevoval ke své sestře vlídné chování a navenek projevoval ochotu pomáhat slabším v okolí rodinných přátel. V následujícím období se M.B. dopustil brutální vraždy na své 8. leté sestře ve věku svých 15 let. Celou událost líčí tak, že při jedné roztržce v kuchyni, kde musel mít nádobí za trest, který nesl neprávem za svou sestru, se po ní ohnal nožem a lehce jí zranil do ramene. Ona začala křičet a vyhrožovala, že vše poví rodičům. Dostal strach a následně si došel do sklepa pro hokejistické rukavice, aby se mu nůž nesmekal a svou sestru dvaceti třemi bodnými ranami do krku a oblasti hrudníku usmrtil. Brutalitu svého útoku zdůvodňuje důvodem, že chtěl odvést pozornost od své osoby, jakožto bratra, který by se takové brutality přeci proti sestře nedopustil. Poté

předstíral, že sestru již v tomto stavu našel a nadále předstíral lítost nad ztrátou. Po usvědčení ze zločinu byl odsouzen k osmi letům odnětí svobody ve věznici pro mladistvé. Ihned po nástupu do výkonu trestu mu byla v rámci programu zacházení indikována terapie zaměřená na delikt, snižování rizika recidivy společensky nebezpečného chování.

M.B. vykazoval hned z kraje výkonu trestu značnou aroganci a nadřazenost a výraznou neochotu se účastnit aktivit programu zacházení s odsouzenými. Sám sebe prohlašoval za psychiatricky nemocného, který si nepamatuje nic z trestu, pro který byl odsouzen. Nadále u něj byly patrné velmi výrazné známky disociace. Své místo v kolektivu mezi odsouzenými, kteří vykazovali nižší sociální poměry, si kupoval hmotnými statky, které si mohl dovolit pro podporu rodiny. Jeho rodina ho i přes závažnost trestu, který ji poznamenal, od něj neodvrátila a sama žije v přesvědčení, že jejich syn je obětí psychiatrické poruchy, že je nemocný a musí se především léčit, ne trestat. I přes značné manipulativní schopnosti, „kupní sílu“ začal mít M.B. potíže v kolektivu a mezi ostatními odsouzenými právě pro svou nadřazenost a pro charakter své trestné činnosti. MB neskrýval své opovržení nad sestrou a dával najevo, že si užívá svého prvenství u rodičů, kterého tím dosáhl.

Tyto poznatky byly získány z dlouhodobých komunitních sezení a s individuálních rozhovorů v kolektivu mladistvých odsouzených. Z toho důvodu bylo důležité přikročit k terapeutickému sezení, založeném na přímé konfrontaci s cílem zprostředkovat emoční připojení k dané události, vzbudit pocity lítosti a viny a budovat schopnost vcítit se do druhých, respektive do oběti svého trestného činu (jedná se o terapeutický přístup zaměřený na delikt, převzatý ze švýcarského vězeňského prostředí). V rámci tohoto přístupu byla uzavřena dohoda na dvou sezeních týdně, v průběhu těchto sezení byl M.B. opakovaně konfrontován s realitou vlastního skutku, kterého se na své sestře dopustil a utváření důsledků a souvislostí, které jeho skutek má a zbytek jeho pozůstalé rodiny jaké důsledky může očekávat od ostatních členů rodiny, jak se vztahovat k sobě samotnému a jak s takovou zátěží žít. Z počátku M.B. naprosto odmítal jakýkoliv vědomí a emoční kontakt se skutečností svého trestného činu.

Po třech měsících intenzivní práce s výše uvedenými principy se začaly dostavovat první známky psychického nedostatku, které se vynořovaly v jeho psychice, zejména v čase před usnutím. Nadále však převažoval středobod psychických potíží, které nebyly důsledky jeho činu, ale frustrace jeho potřeb ve výkonu trestu. Projevovaly se pocity ukřivdění a nespravedlnosti, které nebyl schopen porovnat s realitou, že jsou důsledky jeho trestného činu. V tomto období se nadále začaly projevovat potíže ve výchovném kolektivu, které

si způsobil svou manipulativní povahou a nadřazeností. I přes intenzivní terapeutické působení, které podléhá supervizi, nadále setrvávají silné tendence s výrazně narcistními sklony. Odsouzený M.B. byl zařazen do intenzivního terapeutického programu TP 21 Junior, který je rozvržen formou skupinové terapie zaměřené na práci s agresory. Terapeut práce v tomto programu probíhá formou projektivních technik, které mají za cíl obejít racionální obrany a struktury v uchopení vlastního já a zapojit převážně emoční složku do pojetí celého problému. M.B. velmi těžce reagoval na skutečnost, že se má o svůj prostor dělit s někým jiným, který ho nezajímá a kterému beztak nevěří. Tento terapeutický moment byl velmi významný právě pro tlumení jeho sobeckých sklonů. V rámci skupinové terapie vykazoval neúčast empatie a stále strhával pozornost na sebe. V případě analýzy jeho témat převáděl pozornost od sebe. Při probírání důsledků jeho trestného činu ve vztahové síti jeho rodiny udává, že už je zase všechno v rodině v pořádku i ve vztahu k němu, protože se mu před půl rokem narodila sestra a tedy jsou zase všichni čtyři pohromadě.

V případě prolomení obran projevoval velmi intenzivní verbální agresi s potřebou narušit a rozbít skupinovou dynamiku. Po supervizním sezení, jehož cílem byla tato případová studie, došlo k přehodnocení terapeutického cíle, kdy se terapeutický proces zaměřuje na pouhou účelovost nedelikventního chování, kdy se využívá poměrně silného intelektu odsouzeného k tomu, že si uvědomí, o co vše svým trestným činem přišel a že se toto chování pro jeho kvalitu života nevyplatí. Dosáhnout schopnosti vcítit se do druhých doposud není možné a to ze dvou možných příčin. Jednou příčinou může být systém silných obran, které zajišťují schopnost všedně existovat s faktem závažnosti trestného činu ve vlastní rodině. Druhou možností je již rozvíjející se těžká porucha osobnosti provázená emoční otupělostí a značným sobectvím.

Vztahy k terapeutům a jinému odbornému personálu jsou výrazně účelově laděné, kdy M.B. udává, že jsou povinni plnit jeho oprávněné požadavky a má sklony k poukazování na chyby personálu. Práce se vztahem k tomuto klientovi je zaměřena na nápravu hranic a rozkrývání manipulativního chování, za přítomnosti oddělování jeho lidské hodnoty a závažnosti jeho trestného činu. Z hlediska psychoterapie se jedná o naprosté přijetí klienta, což neznamená potvrzování a schvalování jeho chování.

Z hlediska analýzy terapeutického procesu je možné sledovat několik terapeutických prací. Zde na rozdíl od civilního sektoru je prováděna s osobou, která nepřichází do terapie dobrovolně, nemá potřebu vlastní změny, tedy se jedná o práci s klientem v odporu. Opravdovým klientem zde není odsouzený, ale společnost, jejíž zakázka je snížení

nebezpečnosti pachatele trestného činu. Zatímco v civilním prostředí se mnohdy jedná o práci s odstraněním pocitů viny a budování zdravého sebevědomí, zde se jedná o práci, která směřuje k probuzení pocitů viny a k nápravě nezdravého sebevědomí. Hlavním cílem zde není osobně vnímaná kvalita života odsouzeného, ale snižování jeho nebezpečnosti.

7 KAZUISTIKA č. 2

Odsouzený P.Z., věk 17 let, trestný čin znásilnění dokonané vraždou

P.Z. vyrůstal v úplné rodině do 2 let svého života poté jen s matkou. Otec byl odsouzen k trestu odnětí svobody za loupežné přepadení a v minulosti byl vícekrát soudně trestán. Do 5 let vyrůstal P.Z. pouze s matkou od 5 let i s přítelem/partnerem matky, který s nimi začal žít v jedné domácnosti. Odsouzený P.Z. měl již od první třídy základní školy kázeňské potíže ve školním kolektivu a také mimo kolektiv. Byl často kázeňsky řešen pro napadání a šikanování vrstevníků. Problémy se šikanou, v níž byl vždy aktérem, se v průběhu školní docházky stupňovaly a P.Z. byl odolný na jakékoliv pokusy o nápravu tohoto jednání. Na druhém stupni byl vyloučen ze základní školy a přemístěn na školu jinou, kde však toto chování opět začal realizovat. P.Z. vždy kolem sebe vytvořil kolektiv spoluaktérů šikany, které nutil provádět věci, které sám vymyslel. V 15 letech se matka rozešla s přítelem, který s nimi žil v jedné domácnosti, což způsobilo ještě větší nárůst agresivního chování vůči svému okolí. P.Z. byl opakovaně řešen v souvislosti udělení ústavní výchovy, které se doposud podařilo vyhnout. Charakteristickým rysem jeho chování byla šikana a sadistické týrání vrstevníků, skupinou, kterou kolem sebe vytvořil. P.Z. po ukončení povinné školní docházky nastoupil do učebního oboru kuchař, číšník, kam ovšem nedocházel a volný čas trávil se svou partou na ulici. Při jedné zábavě ve večerních hodinách se pokoušel navázat vztah se starší ženou (30 let), která ho opakovaně odmítala. S přibývajícím množstvím alkoholu, které zkonsumoval, byly jeho ataky agresivnější. Po veřejném odmítnutí se P.Z. odebral z klubu pryč a vyčkal, až se bude žena vracet z klubu. Poté ji pod nátlakem zavedl za nádražní budovu a tam znásilnil. Ze strachu před odhalením jak sám uvádí, ji uškrtil tkaničkou od bot. Tělo zavražděné odvedl stranou od nádražní budovy a zakryl natrhanou trávou. Poté z místa odešel. P.Z. byl zadržen čtrnáct dní po vykonání tohoto činu. V průběhu těchto čtrnácti dnů nevykazoval žádné známky toho, čeho se dopustil a dál se dopouštěl drobné majetkové trestné činnosti. Po zatčení se sám v krátké době k činu přiznal a podrobil se psychologickému, psychiatrickému a sexuologickému vyšetření. Byla mu diagnostikována asociální porucha osobnosti se sexuálně sadistickými sklony. Byl odsouzen k 8 letům odnětí svobody a byla mu soudně přikázána sexuologická ústavní léčba ihned po propuštění z výkonu trestu. Ihned po nástupu do výkonu trestu byl zařazen do terapeutického programu TP 21 Junior a zároveň do terapie zaměřené na práci s deliktem. Odsouzený P.Z. má poměrně vysoké IQ. V průběhu

skupinových aktivit za působení skupinové dynamiky se začaly jeho skutečné tendence projevovat zejména při oblasti, která se týká schopnosti snášet nepříjemné důsledky uvěznění, které byly v rámci terapeutického sezení dávány do souvislosti jako nezvratný následek jeho trestné činnosti a předchozího chování. V rámci skupinové terapie vyšlo najevo, že ve velmi krátké době po nástupu do výkonu trestu se opět začal podílet na sadistickém týrání slabších mezi ostatními odsouzenými v rámci šikany. Stěžejním momentem pro terapeutickou práci bylo zaměření na kontrast umírněného chování před odborným personálem a při jasně detekovatelném neverbálním projevu potlačovaného hněvu a agresivních tendencí. Při odborné verbalizaci tohoto kontrastu propukal P.Z. otevřenou agresi vůči všem zúčastněným včetně odborného personálu. Také mu byla indikována individuální psychoterapie zaměřená přímo na práci s agresivními tendencemi a sadismem. P.Z. vykazoval velmi silné racionální obrany, které znehodnocovali počáteční terapeutické sezení. Zmiňované obrany byly narušeny vztahováním trestného činu a jeho důsledků vyplývajících z výkonu trestu, na které si odsouzený soustavně stěžoval, a požadoval zjednání nápravy. Soustavná přímá střetnutí s jeho trestným činem a jeho důsledky napomohla k vybudování základních pilířů pro další terapeutické postupy. Jedním ze základních pilířů byla práce na schopnosti se osobnostně připojit k faktickým důsledkům vlastního trestného činu, v oblasti toho kolik lidí a na jak dlouho ho tento jeho čin ovlivnil. Budování schopnosti alespoň racionálně formulovat skutečnost, co asi oběť trestného činu prožívala, co prožívají pozůstalý po oběti, co prožívá jeho matka jeho otec a rodina. Při práci na těchto bodech byla zřetelná velká citová otupělost bez výraznější schopnosti empatie. Sám žije v přesvědčení, že asi do tří let už nikdo ze zmiňovaných nebude trestným činem ovlivněn. Nejbolestivějšími důsledky jeho trestného činu je fakt jeho uvěznění, který mu působí nepříjemné újmy v oblasti soukromí a v oblasti uspokojování jeho potřeb. Dalším pilířem byla práce na sadistických sklonech P.Z., v rámci níž došlo k ověření skutečnosti, že zmiňovanou citovou otupělost si P.Z. kompenzuje týráním, aby v utrpení někoho jiného alespoň ucítil něco on sám. K tomuto zjištění došlo po intenzivní supervizi tohoto případu, při kterém bylo supervizorem doporučeno pozorování odsouzeného při sledování filmu *Umučení Krista*. V rámci tohoto sledování a následného zpracování zážitků z filmu při individuálním terapeutickém sezení byly viditelné silné známky emocionálního vzrušení provázeného také vzrušením sexuálním. Tento fakt byl zaměřen drobnému terapeutickému cíli, kde došlo k pomalému odhalení jeho blízké souvislosti s potlačovanou agresivitou směrem k matce. Terapeutický cíl směřující ke zmírnění rizika a recidivy u odsouzeného P.Z. byl zaměřen do oblasti účelového chování, které se opírá o jeho těžké snášení výkonu trestu, tedy o budoucí pokus se opětovně vrátit zpět do vězení.

Použité terapeutické strategie:

V rámci skupinové terapie byly v jeho případě používány intenzivně projektivní techniky, jejichž cílem bylo zmapovat a postihnout psychologickou dynamiku osobnosti odsouzeného v souvislosti s jeho sociálním vývojem. Byla zde užívána rovněž humanistická psychoterapie prostřednictvím, níž se navázal terapeutický vztah a odhaloval skutečný stav emocí odsouzeného. Dále se jednalo o terapeutickou práci využívající strategie konfrontace se schopností prožívání pocitu viny. Na humanistické bezpodmínečné přijetí klienta odsouzený nereagoval výraznými změnami. Jediné viditelné reakce měly výrazně sobecký charakter, kterého bylo využito pro další zaměření psychoterapie cílené do účelovosti chování odsouzeného v mezích zákona. Po výkonu trestu nastupuje P.Z. sexuologickou léčbu, kam bude převezen přímo z vězení a je na tuto léčbu postupně připravován v rámci individuální konzultací způsobem, že její poctivé a aktivní absolvování bude mít za následek co nejdříve návrat do civilního života.

8 KAZUISTIKA č. 3

Odsouzený M.H., věk 17 let

M.H. byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu 4 let za ozbrojené loupežné přepadení a těžké ublížení na zdraví. M.H. pochází z romské rodiny. Ihned po narození byl umístěn do kojeneckého ústavu. Biologický otec byl opakovaně ve výkonu trestu odnětí svobody, matka byla drogově závislá a živící se prostitucí. M.H. byl ve dvou letech osvojen do úplné rodiny a byl vychováván náhradní rodinou. U matky v náhradní rodině se později projevila obsedantně kompulzivní porucha, se kterou se léčila na psychiatrii. Když bylo M.H. 10 let jeho adoptivní rodiče se rozvedly. Zůstal v péči matky, otec si ho každých 14 dní na víkend bral. V tomto období se začaly u něj projevovat kázeňské potíže ve škole a v zájmových aktivitách. Začal se projevovat agresivně vůči svým vrstevníkům. Za výrazný osobní zlom ve vlastním životě považuje narození jeho nevlastního bratra, kterého měl jeho otec s novou partnerkou. Po této události si nová partnerka od adoptivního otce přestala přát návštěvy M.H. u nich doma. On sám to hodnotil jako velkou zradu a dle vlastní výpovědi u něj došlo k velkému nárůstu nenávisti a agresivity vůči všem. Začal se dopouštět násilí na svých spolužácích a v partě delikventních vrstevníků začal páchat majetkovou trestnou činnost. Pro tyto skutečnosti byl umístěn do výchovného ústavu. Sám popisuje, že v tomto prostředí ho výrazně ovlivnilo klima výchovného ústavu, které se vyznačuje uznáváním práva silnějšího. V průběhu tohoto období se u něj začala formulovat velmi výrazná tendence lhát a zkreslovat realitu ve vlastní prospěch. Z výchovného ústavu po roce s několika komplici utekl. Na útěku se živil krádežemi. V rámci své kriminální činnosti se dopustil loupežného přepadení na středoškolačce, které pohrozil nožem pod záminkou, aby mu vydala mobilní telefon a všechny cennosti co má. Poté co přepadené odebral všechny požadované věci, tak ji nožem bodl, aby se zbavil svědectví. Poškozená však zranění přežila a M.H. spolu s jeho komplici usvědčila. Odsouzený byl po nástupu do výkonu trestu zařazen do psychoterapie zaměřené na práci se zločinem, v rámci 21 hodinového terapeutického programu týdně po dobu 8 měsíců.

V rámci těchto sezení bylo důležité nejprve prostřednictvím humanistické psychoterapie pracovat na vybudování vztahu s patřičnou mírou důvěry. Toto bylo velmi obtížné pro předchozí zkušenosti s vlastní rodinou a rodinou adoptivní, kdy M.H. vnímá svůj dosavadní život jako plný podrazů a zrad od nejbližších, a není tudíž důvod komukoliv věřit, ke komukoliv se připoutávat a komukoliv důvěřovat. Není také na místě mít s kýmkoliv

soucit, protože s ním ho také nikdo neměl. V průběhu terapeutického procesu byly zřetelné kolísání mezi otevřeností a vřelým vztahem a sarkastickou ironickou provokací v rámci komunikace při sezeních. Bylo zřetelné, že nevhodným a agresivním chováním se snaží donutit odborný personál k tomu, aby s ním přerušili terapeutickou práci, čímž si chtěl zajistit potvrzení své teorie, že nemá cenu se k nikomu připoutávat. Velkou změnu při terapeutickém procesu zaznamenalo formulování této skutečnosti při skupinovém sezení a konkrétní označení strachu, který za tímto chováním stojí. Podstatné pro možnost další terapeutické práce bylo v daném okamžiku ujištění, že má pro odborný personál lidskou hodnotu, že ho nemusí odhánět tímto způsobem. Tato náprava vedla k následnému otevření jeho životního příběhu, kde formou projektivních technik došlo k tvorbě životního příběhu v příčinách a souvislostech. V tomto okamžiku terapeutického procesu však došlo k ustrnutí dalšího růstu, kdy M.H. odmítal sám sebe začlenit do procesu, ze kterého pro něj vyplývá jeho podíl viny na spáchaných trestných činech. V tomto období pro něj bylo charakteristické přehazování viny na druhé. V tomto období rovněž vyšlo najevo, jeho spolupodílnictví na šikanování v kolektivu spolu odsouzených. V rámci dalších sezení se sám doznal k tomu, že mu ubližování druhým dělá radost a že se sytí vyvoláváním konfliktu. Dále verbalizoval, že neví, proč by měl tento postoj měnit, když svět okolo je stejný. Dále projevuje velké vlny vzteku a hněvu v případě, že dojde k odhalení lži nebo manipulace a tvrdí, že jestliže k němu máme pozitivní vztah, jsme jako odborní zaměstnanci mu povinni věřit, co nám říká. Rovněž projevuje hněv a agresivitu vůči svým adoptivním rodičům v okamžiku, kdy odhalí překrucování skutečnosti, či manipulaci. Žije v přesvědčení, že jeho otec mu má věřit, co říká a netrestat ho za lež. I přes práci z bezpodmínečného přijetí klienta v rámci aplikace prvků humanistické psychoterapie odmítá dál pracovat na zkvalitňování vztahů k ostatním lidem a k odbornému personálu. V rámci skupinového terapeutického sezení se projevuje tím, že bojkotuje pokusy ostatních členů o sebeotevření a rád vnáší témata obviňování odborného personálu z neplnění svých povinností. Pokouší se probudit odpor ostatních členů terapeutické skupiny. V rámci práce s deliktem zastává názor, že jeho čin nikoho výrazně a dlouhodobě neovlivnil a projevuje neochotu si připustit pocity oběti svého trestného činu. Z těchto důvodů byl dočasně vyřazen, pro nemotivovanost ze skupinových aktivit a terapeutická práce probíhá formou individuálních konzultací dvakrát týdně. Mimo skupinu spolu odsouzených se projevuje vstřícněji a je ochoten vést debatu nad svým životním příběhem i nad důsledky svého trestného činu. Pro další psychoterapeutickou činnost, jejímž úkolem je zmírnit nebezpečnost a recidivu tohoto odsouzeného, je důležité nalézt vztahový klíč, který nastolí vztahovou atmosféru. Z důvodu jeho velmi silné nenávisti a agresivity k lidskému rodu není

možné uvažovat o účelově zaměřené terapii na předcházení nepříjemným důsledkům vězení, ale je nutné se zaměřit na psychoterapeutickou práci s odstraněním pocitů křivdy, který je hlavním spouštěčem jeho agresivního chování. Zde jsou spatřovány velká rizika v oblasti udržení kvality terapeutického vztahu, kde je nutné těžiště oblasti spolehlivosti vztahu a odolání patologickým zátěžím vztahu ze strany odsouzeného. Tímto je nutné dojít k emoční zkušenosti s lidskou společností. Pro další terapeutické působení se zvažuje o aplikaci psychodynamického přístupu v psychoterapii, jehož cílem je odžití nahromaděných traumat v přenosových vztazích k odbornému personálu.

9 KAZUISTIKA č. 4

Odsouzený M.J., 17. let, odsouzený k trestu odnětí svobody na dobu 6 let za krádeže a loupežné přepadení

M.J. vyrůstal pouze u prarodičů. Jen velmi zřídka trávil čas u vlastní matky nebo u vlastního otce, kteří k němu neprojevovali dostatečně intenzivní citovou vazbu. M.J. neměl v předškolním věku žádné výchovné potíže. Ty se dostavily až na druhém stupni základní školy. Potíže začaly zhoršujícím se prospěchem i přes psychologická vyšetření, která potvrdila normální intelekt v pásmu průměru odpovídající jeho věku. Ke zhoršujícímu se prospěchu se v období prepuberty a puberty připojily i potíže kázeňské, zejména v oblasti nerespektování autority a postupně narůstající agresivní chování mezi vrstevníky. Výchovné potíže byly ze závěrů pedagogicko-psychologické poradny způsobeny problematickým vztahem s oběma rodiči, kteří mu poskytovali ambivalentní možnost citového připoutání. M.J. byl soustavně citově zraňován a frustrován tím, že mu zejména matka i otec poskytl krátkodobou možnost se citově připoutat a pak s ním opět kontakt přerušily. Toto vedlo k narůstajícímu potlačovanému hněvu uvnitř M.J., který se projevoval agresivním chováním v kolektivu. Tento fakt traumatického zacházení s blízkostí rovněž vedl k narušení schopnosti vytvářet zdravé sociální mezilidské vazby nejen v intimní blízkosti, ale i k širšímu okruhu lidí. S přibývajícím věkem a prohlubující se sociální patologií přestala vazba prarodičů mít výchovný korektivní efekt, a M.J. se postupem času identifikoval s partou vrstevníků, kteří žijí na ulici. S nimi se dopouštěl drobné majetkové činnosti, krádeží v obchodních domech atd., výrazný bod zlomu směrem k prohlubující se patologii nastal v okamžiku, kdy si jeho matka našla přítele a přestala projevovat jakýkoliv zájem o kontakt s ním. V tomto období byl několikrát řešen na policii pro násilí. V tomto období se rovněž dopustil trestného činu loupežného přepadení se zbraní. Vnikl na benzinovou pumpu s nožem, kterým masivně pořezal ženu, která byla obsluhou benzinové pumpy, které tím způsobil těžké ublížení na zdraví. Poté zcizil všechno obnos v kase, nějaké zboží a z benzinové pumpy utekl. Policií ČR byl dopaden ještě téhož dne, k celému činu se dobrovolně doznal. Při psychologickém vyšetření a soudně znaleckém posouzení bylo navíc potvrzeno zneužívání pervitinu, jehož intenzitu označil v posledních třech týdnech za velmi exponovanou. Po dodání do výkonu trestu odnětí svobody byl zařazen na oddělení mladistvých odsouzených a v programu zacházení mu byla doporučena intenzivní psychoterapie zaměřená na delikt. Terapeutický proces byl strategicky naplánován tak, že bylo podstatné navázat vztah, prostřednictvím

individuální práce v koncepci humanistické psychoterapie. I přes závažnost trestného činu bylo důležité poskytnout osobnosti M.J. princip bezpodmínečného přijetí klienta, které garantuje zejména Rogersovská psychoterapie. M.J. docházel 3krát týdně na jednu hodinu sezení po dobu tří měsíců, poté byl z uzavřeného oddělení přemístěn do kolektivu spolu odsouzených a zařazen do skupinové terapie psychodynamicky zaměřené na práci se sebepoznáním. V rámci kolektivu se M.J. nezařadil do skupiny slabších šikanovaných odsouzených ani do skupiny agresorů. Dokázal si s podporou odborného personálu, k němuž má vypěstovaný pozitivní vztah vytvořit v kolektivu spolu odsouzených své autonomní místo bez potřeby podléhat výraznějším patologickým tlakům vězeňské subkultury. V rámci práce projektivními technikami při skupinové terapii projevoval ochotu a odvalu intenzivně pracovat na svém tématu. V současné době M.J. po roce skupinové terapie ve frekvenci jednou týdně hodinu a půl se dopracoval k schopnosti náhledu na důsledky svého trestného činu a plně přiznává svou vinu. Za velice dramatické okamžiky psychoterapeutického procesu patřila témata nezpracovaného hněvu směrem k matce. Brutální násilný útok v rámci loupežného přepadení byl pochopen jako potlačená agresivita vůči matce. Obdobné pocity byly zpracovávány i ve vztahu k otci, což se v průběhu terapeutického procesu projevovalo pozorovatelnou nevraživostí vůči mužskému personálu. I k tomuto rozkrytí v rámci terapeutického sezení došlo. V současné době bude zakázka terapeutického působení zaměřena na budování a posilování pozitivních vlastností jeho osobnosti a do budování zdravých sociálně psychologických vzorců, které by měly napomoci jeho dalšímu nekonfliktnímu začlenění do společenského života.

Za stěžejní oblast psychoterapeutického působení v tomto případě lze označit počáteční aplikaci nedirektivního humanistického přístupu v jinak velmi direktivním prostředí. Psychodynamika a psychoanalytická strategie, zde byly nástrojem, který umožnil nové racionální přerámování celé situace kolem trestného činu za přítomnosti výrazné emoční intence, což vedlo i k vytvoření nových postojů, které nejsou v rozporu s lidskou společností.

10 DISKUZE

Podle poznatků uváděných v teoretické části je zřejmé, že civilní psychoterapeutický proces je většinou založen na dobrovolnosti klienta a jeho vlastní motivovanosti ke změně. Tento proces se orientuje na proces růstu, kdy dochází ke zpracování osobních životních traumat, zvědomění traumatických zážitků, které svou psychodynamikou ztěžovaly kvalitu života klienta.

Psychoterapeutický proces v civilních podmínkách velmi často pracuje s odstraněním pocitů viny, které blokují plnohodnotný život člověka v oblasti vztahů, v oblasti intimity a v oblasti realizace vlastního potenciálu. Tento proces je zaměřen většinou na posilování vlastního „Já“ nárůst sebevědomí a na schopnost posílení zdravého posouzení. Ve vězeňských podmínkách zrovna tak, jako v civilních je psychoterapeutický proces cílem pro oblast sebepoznání, oblast pochopení vlastního životního příběhu. Jde o vyřešení příčin a následků vlastního života s tím, že do terapie přichází lidé nemotivovaní, z počátku neochotní podstupovat jakékoliv změny. Velká část terapeutického procesu je tedy orientována do oblasti motivace ke změně. Terapeutický kontrakt je možné uzavřít až v okamžiku, kdy se tato opravdová potřeba změny u klienta dostaví.

Vzhledem k existujícímu faktu podmíněnému propuštění odsouzených, k němuž dochází i na základě vypracovaného pozitivního hodnocení odborným personálem je třeba velkou část terapeutického procesu věnovat i ověřování opravdovosti motivace ke změně. Specifickým rysem terapeutického procesu ve vězeňských podmínkách je právě práce s pocitem viny. Pocity viny jsou ve vězeňských podmínkách záměrně v rámci práce s deliktem vzbuzovány formou práce na vciťování se do obětí trestného činu. Charakteristickým rysem terapeutického procesu ve vězeňských podmínkách a typickým aspektem je skutečnost, že při práci ve vězení do procesu vstupuje fakt velké nedůvěry mezi světem odsouzených a personálem. V rámci této komplikované oblasti se musí terapeut vyrovnat i se specifickým způsobem života odsouzených ve věznici, který svou intenzitou na bohaté a zátěžové zážitky překrývá hlubokou osobní intimní podstatu vlastních životních témat odsouzených před výkonem trestu. Tento fakt „druhého“ života odsouzených uvnitř vězeňských zdí cloní terapeutický proces a spotřebovává velké množství času a energie odborného personálu. Velkou část energie terapeuta spotřebovává nutnost obejít tyto zážitky z vězeňského soužití, nebo je vhodně využít a vztáhnout do souvislosti s osobním životem odsouzeného klienta

před výkonem trestu. Tedy vyřešit, jak to, co se děje teď a tady souvisí s osobními psychickými tendencemi, které si odsouzený přináší s osobního života.

Základním a stěžejním specifikem terapeutického procesu ve vězení je již výše uvedený fakt, že klientem terapeuta není ani tak osoba odsouzená k výkonu trestu, ale společnost, která si odborný personál najímá, aby zmírnila nebezpečnost a recidivu pachatelů.

V civilním prostředí je klientem přímo osoba, která dobrovolně přichází s potřebou změny ve vlastním osobním životě.

11 ZÁVĚR

Cíle bakalářské práce byly dle mého názoru splněny. Specifika psychoterapie ve vězeňských podmínkách, které byly dány za cíl, byly patřičně objeveny a popsány. Jedná se především o specifika oblasti práce s důvěrou mezi terapeutem a klientem, přičemž ve vězeňských podmínkách je tato práce velmi ztížena.

Dále se jedná o specifika v oblasti práce s vinou, kde se ve vězeňských podmínkách převážně pracuje s cíleným vedením klientů k připojení se k pocitům viny, zatímco v civilních podmínkách jsou pocity viny převážně odžívány. Ve vězeňských podmínkách terapie často vede k výraznějšímu zhoršování subjektivní kvality života v oblasti usměrňování vlastních potřeb (přechod od „Já“, k „My“). A v civilních podmínkách často terapie směřuje ke schopnosti objevení vlastních potřeb a nalezení síly k jejich pokud možno nekonfliktnímu prosazení (směr od svazujícího „My“, ke zdravému „Já“).

Dalším specifikem terapeutického procesu ve vězení je fakt většinové nemotivovanosti v osobní struktuře klientů, hlavní je motivace ke změně. Zatímco v civilních podmínkách je osobní motivace ke změně počátečním impulsem terapeutické dohody. Specifikem vězeňské terapie je také účelové docházení na terapeutická sezení, která jsou vedena ke snadnější cestě k podmínečnému propuštění. Ve vězeňském prostředí terapeutický proces ruší druhý život odsouzených. V současné době neexistuje žádná teoretická ani výcviková forma pro přípravu psychoterapeutické práce ve vězeňských podmínkách a psychoterapeut, který přijde s civilního prostředí je většinou nucen své metody a přístupy vytvořit sám a improvizovat.

Jako doporučení vyplývající z poznatků teoretické a praktické části bakalářské práce bych formulovala potřebu, vytvoření sjednocení psychoterapeutických přístupů specializovaných přímo na prostředí a přímo na práci s deliktem, zaměřenou v souladu se společenskou zakázkou na snižování rizikovosti pachatelů a snižování jejich recidivy.

Systematická práce na zkvalitnění metod v psychoterapii ve vězeňském prostředí by mohla přinést zvýšení efektivnosti českého vězeňství v oblasti naplňování cíle, který je stanoven v zákonu o výkonu trestu.

12 POUŽITÁ LITERATURA

Knihy:

1. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005, 163 s. ISBN 80-7251-207-2.
2. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 218 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
3. FRANKL, Viktor Emil a Elisabeth S LUKAS. *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii*. Brno: Cesta, 2006, 212 s. ISBN 80-729-5084-3.
4. HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005, 183 s. ISBN 80-867-0805-5.
5. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-802-6202-196.
6. KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. 5. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 383 s. ISBN 80-736-7122-0.
7. NYKL, Ladislav. *Pozvání do Rogersovské psychologie: přístup zaměřený na člověka*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2004, 137 s. ISBN 80-865-9869-1.
8. PRAŠKO, Ján, Petr MOŽNÝ a Miloš ŠLEPECKÝ. *Kognitivně behaviorální terapie psychických poruch*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007, 1063 s. ISBN 978-807-2548-651.
9. ŠIFFELOVÁ, Daniela. *Rogersovská psychoterapie pro 21. století: vybraná témata z historie a současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 192 s. ISBN 978-80-247-2938-1.
10. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese – rozšířené a přepracované vydání*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-717-8802-3.
11. VIERS, Dawn et al. *Aktivita pro skupinovou psychoterapii*. Vyd. 1. Editor Dawn Viers. Překlad Klára Borovičková. Praha: Portál, 2011, 261 s. ISBN 978-807-3677-909.
12. VYMĚTAL, Jan. *Úvod do psychoterapie*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 287 s. ISBN 978-802-4726-670.
13. VYMĚTAL, Jan a kol. *Obecná psychoterapie*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2004, 340 s. ISBN 978-802-4707-235.

Internetové zdroje:

14. Česko. Zákon č. 169 ze dne 30. Června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, s. 3170-3187. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=47912&fulltext=&nr=169~2F1999&part=&name=&rpp=15#local-content>
15. Česko. Vyhláška č. 345 ze dne 21. Prosince 1999, Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 110, s. 7568-7586. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=48255&fulltext=345~2F1999&nr=&part=&name=&rpp=15#local-content>
16. Česko. Zákon č. 555 ze dne 17. Listopadu 1992 o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, s. 1452-3298. Dostupné také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=40337&fulltext=&nr=555~2F1992&part=&name=&rpp=15#local-content>